

I бөлүм. Программанын максаттары жана милдеттери

Программа төмөнкү социалдык көйгөйлөрдү чечүүгө багытталган:

- мектепке чейинки программаларга тартылбаган 6 жаштагы балдарды мектепте окууга сапаттуу даярдоо жана алар үчүн бирдей мүмкүнчүлүктөрдү түзүү;
- өзгөчө муктаждыктары бар балдарды билим берүү процессине тартуу.

Бул программанын алкагында балдарды мектепке даярдоо төрт багыт боюнча жүргүзүлөт:

- социалдык ыңгайлашуу;
- жалпы өсүү (эс-тутумдун, көңүлдүн, интеллекттин өсүүсү);
- окууга болгон кызыгууну жараткан мотивдерди калыптандыруу;
- балдардын ден соолугун коргоо жана бекемдөө, алардын дене жана психикалык жактан өсүүсү үчүн болушунча шарттарды түзүү.

Программа, биринчиден: 6 жаштагы балада пикирлешүү, теңтуштары, чоң адамдар жана айлана чөйрө менен өз ара мамиле жасоо көндүмдөрүн калыптандырууга өзгөчө маани берет, булар мектепке барууда базис болуп саналат.

Экинчиден, программа педагогикалык максатты чечүүгө багытталган – баланын инсанын ар тараптуу өнүктүрүү жана алардын билимдерди өздөштүрүүгө жана системалуу окууга болгон даярдыгын калыптандыруу; окуу ишмердигине ээ кылуу; сабат ачуунун жана математиканын башталышына окутуу; курчап турган дүйнөнү табигый-илимий таанып билүү ыкмасынын (тажрыйба, эксперимент, изилдөө ж.б.) элементтерин өздөштүрүүгө үйрөтүү.

Балдарды мектепке даярдоо бир жылдык программасы Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» (2003), «Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» (2009) мыйзамдарынын, Кыргыз Республикасынын Билим берүүнү өнүктүрүү стратегиясынын (2012–2020-ж.) негизинде «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды кароо» (2012) Мамлекеттик стандартына ылайык жана башталгыч класстардын стандартына дал келген негизги предметтер аныкталган: «математика», «сабат ачуу», «көркөм өнөр», «дене өстүрүү», «кеп өстүрүү» жана «айлана чөйрө менен тааныштыруу».

Программа олуттуу деңгээлде баланы мектепте окууга даярдоого багытталган, ал жаңы шарттарга социалдык ыңгайлашуунун, таанып-билүү процесстеринин, буюмдарды жана айлана чөйрөнүн кубулуштарын жалпылоонун өсүү деңгээлинен көрүнөт.

Мектепте окууга даярдык баланын дене мүмкүнчүлүктөрү, окуу тапшырмаларынын маанисин түшүнүү, иш-аракеттерди аткаруу ыкмаларын аңдап сезүү, өзүн өзү көзөмөлдөө

жана өзүнө баа берүүсү, эрк сапаттарынын өсүүсү, байкоо, угуу, эске тутуу билгичтиктери, коюлган маселени чече алуусу менен аныкталат. Программанын артыкчылыктары 6 жаштагы балдардын академиялык билимдерди алуусуна гана эмес, баланын инсанынын ар тараптуу: интеллектуалдык, адептик, эстетикалык жана дене жагынан өсүүсүн калыптандырууга да багытталган.

Программанын негизги милдеттери

Билим берүүчү:

- мектепте ийгиликтүү окуу үчүн негизги психикалык процесстерди (көңүл, эс тутум, ой жүгүртүү) өстүрүү;
- балдарда Кыргызстан, анын борбору – Бишкек шаары, өз чөлкөмү (айыл, шаар ж.б.), мамлекеттик символдор, улуттук кийимдер тууралуу түшүнүктөрдү, билимдерди калыптандыруу;
- адамдын коомдогу жана мектептеги жүрүм-турумун аныктоочу маанилүү социалдык ченемдер жана баалуулуктар тууралуу түшүнүктөрдү, билимдерди калыптандыруу;
- жөнөкөй математикалык түшүнүктөрдү калыптандыруу;
- кепти активдүү пайдалануусун жана фонетикалык угумду калыптандыруу;
- мектепте окууга эмоционалдык оң мамилени калыптандыруу;
- конструктивдүү өз ара мамиленин жөнөкөй көндүмдөрүнө окутуу;
- мектепте окуу үчүн зарыл окуу иш-аракеттерин өстүрүү;
- көрсөтмөлөрдү аткаруу жана эреже боюнча аракеттене билүүсүн калыптандыруу;
- окууга кызыгуусун калыптандыруу;
- балдарды мектепке даярдоо менен башталгыч билим берүү предметтеринин ырааттуулугун камсыз кылуу.

Өстүрүүчү:

- 6 жаштагы балдардын теңтуштары жана чоң адамдар менен пикирлеше билүүсүн өстүрүү;
- түрдүү турмуштук жагдайларга карата чечим таба ала билүүсүн калыптандыруу;

- 6 жаштагы балдардын кызыкчылыктарын, муктаждыктарын жана мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен, окутуу, тарбиялоо жана өстүрүү процессин уюштуруу;
- жазуунун майда-булчуңдарды иштетүүчү кызматтарын жана жаза билүүсүн өнүктүрүү;
- айлана чөйрөнү таанып-билүүнүн табигый-илимий формасына (тажрыйба, изилдөө, эксперимент ж.б.) кызыгууну арттыруу;
- жөнөкөй логикалык ой жүгүртүү жөндөмүн өстүрүү;
- акыл калчап, жыйынтык чыгара ала билүүсүн калыптандыруу;
- сабактарда, оюндарда чыгармачылык шыгын жана ой-чабытын өстүрүү;
- организмдин физикалык мүмкүнчүлүктөрүн арттыруу;
- адам үчүн ден соолукту чыңдоонун, коргоонун жана дене маданиятынын маанилүүлүгүн түшүнүүнү өстүрүү.

Тарбиялоочу:

- 6 жаштагы балдарда мекенчилдик сезимдерди, Мекени – Кыргызстанды, өз чөлкөмүн (айыл, шаар) сүйүүнү жана аны менен сыймыктанууну калыптандыруу;
- Кыргызстанда жашаган калкты урматтоого тарбиялоо;
- эмгекти жана чоң адамдардын эмгеги менен жаралган баалуулуктарды урматтоо;
- адептүү жүрүм-турумдун ченемдерин жана эрежелерин билүү жана урматтоо;
- мамиле кылуу сапаттарын, муктаждыктарын жана кызматташууга болгон жөндөмдүүлүгүн калыптандыруу;
- мектеп окуучусуна тиешелүү сапаттарды (эмгекти сүйүү, чынчылдык, тыкандык, тартиптүүлүк) калыптандыруу;
- теңтуштарын, айланасындагы адамдарды урматтоого тарбиялоо;
- өз ара түшүнүшүү жана өз ара жардам берүү сезимин өркүндөтүү;
- мектептеги жана коомдогу жүрүм-турум маданиятынын ченемдерин жана эрежелерин балдарга сиңирүү;
- өз ара достук мамилени жана айланадагыларга өз ара оң мамиле жасоо көндүмдөрүн өстүрүү.

II бөлүм. 6–7 жаштагы балдардын өсүү чөйрөлөрүнө мүнөздөмө

Бардык балдар бирдей өсүп, өнүгүшөт, бирок ар бир балада өсүү темпи жана деңгээли жана өзүнүн жеке таанып билүү стили болот.

Денелик жактан өстүрүү

6–7 жаш курактагы балдардын денелик өсүүсүндө олуттуу өзгөрүүлөр болот. Баланын денесинин салмагы айына болжолдуу 100–150 граммга өсүп, орточо 21–23,5 кг-ды түзөт. Баланын бою орточо 113–122 см-ге жетет, мээси дээрлик чоң адамдардыкындай калыптанган болот. Кыймылдоосу жакшы өнүккөн болот. Сөөктөрүнүн катуу процесси уланат, бирок омурткаларынын ийилүүсү азырынча омоктуу эмес, ошондуктан баланын түз жүрүүсүнө көз салуу абдан маанилүү. Ири жана айрыкча майда булчуңдары өнүгөт. Сөөк тарамыштарын башкаруу интенсивдүү өнүгөт. Жалпы денелик өнүгүү баланын майда моторикасынын өнүгүүсү менен тыгыз байланышта болот. Колдун манжаларын көнүктүрүү баланын интеллектин, кебин жана жазууга даярдануусун жогорулатуу каражаты болуп саналат.

6–7 жаш курактагы балдар өз жүрүм-турумун башкара билишет, бул баланын эрктик сапаттарын, узак бир абалда болуу жөндөмүн калыптандырганга, «тырышчаактыгын» өстүрүүгө таасир этет. Бирок көңүл бурууну талап кылган жана бир түрдүү абалда балдар узак мөөнөткө боло турган сабактарда педагог физкультминуткаларды (динамикалык тынымдар) уюштурууну, аларга басуу, чуркоо, созулуу, бурулуу, жарым отуруу, ийилүү, ири жана майда булчуңдарды өнүктүрүү үчүн колдорун жана манжаларын ачып-жумууну кошууну унутпашы керек. Моториканы өнүктүрүү балага эркин кыймылдаганга, өзүнө өзү кам көргөнгө жана чыгармачылык дараметин көрсөткөнгө мүмкүнчүлүк берет.

Когнитивдик өсүү

Баланын *когнитивдик өсүүсү* – бул бардык ой жүгүртүү жана таанып билүү процесстеринин түрлөрүн өнүктүрүү аркылуу баланын маалыматты үйрөнүү жана көйгөй маселени чечүү жөндөмү. Баланын инсанындагы маанилүү өзгөрүүлөрдүн бири анын көз карашындагы андан аркы өзгөрүүлөр болуп саналат, буга адамдын дүйнө жана өзү жөнүндөгү билими да кирет.

Баланын төмөнкүдөй маалыматты үйрөнүүнү жана таанып билүүнү өнүктүрүү аркылуу жөндөмү: кабыл алуу, эс-тутум, түшүнүктөрдү калыптандыруу, маселелерди чечүү, таанып- билүү, элестетүү жана логика.

Угуу жана кеп: баарлашуу үчүн оозеки кепти пайдалануу, сөздүк запасты байытуу, маектешүүгө катышуу. Окуу жана жазуу, алфавит, тамгалар жана жазылган сөздөр менен таанышуу.

Көйгөйлөрдү чечүү аркылуу окутуу: окуяларга байланыштуу болуп жаткандарга байкоо жүргүзүү, боло турган чечимдерди божомолдоо, байкоонун жардамы менен окутуу.

Ло
же
ме
ба
чи
р
с
о
й
д
у
бу
те
р
д
у
ма
өс
д
да
жа
ма
жа
Ка
Бул
ган
ка
те
р
ка
де
ш
а
ар
өс
Ой
де
де
уу
чүн
бил
бар

Логикалык ой жүгүртүүнү өнүктүрүү: буюмдар жана айлана чөйрөдөгү кубулуштар жөнүндө маалыматтарды топтоо боюнча (айрым көздөрдө символикалык буюмдар менен алмашылат) салыштыруу, классификациялоо, эсептөө, ченөө, чийме жана үлгү боюнча аныктоо жолу менен буюмдар ортосундагы байланыштар физикалык мыйзам ченемдүүлүктөр боюнча ишке ашат.

6–7 жаштагы балдарда мээ өтө тездик менен өсөт. Бул курактын аягында баланын мээси чоң адамдын мээсинин көлөмүнүн 80–90%ын түзөт. Бөшөнө жагы активдүү өсөт, ал ой жүгүртүү жана аң сезим үчүн жооптуу болот. Бул физиологиялык өзгөрүүлөр акырындык менен баланын когнитивдик чөйрөсүндөгү (кабыл алуу, ой жүгүртүү, эс тутум, көңүл буруу, кыялдануу, кыймылды башкаруу) өсүүгө алып келет. Бул куракта балдарды интеллектуалдык эмгектен кубаныч алганга үйрөтүү, акыл жагынан өсүүгө болгон муктаждыкты жана окуу процессине оң мамилени калыптандырганга жеңил болот. Бирок окуу материалынын татаалдыгын жана бул курактагы балдарда таанып-билүү процессинин өсүү мүмкүнчүлүгүнүн деңгээлин дифференциялоого туура келет. 6–7 жаштагы балдардын көңүлүн, эс-тутумун, пикирлешүү көндүмдөрүн, дидактикалык жана өстүрүүчү оюндар, оюн-жомоктор, драмалаштырылган оюндар, куурчак театрлары, сюжеттик-ролдук жана кыймылдуу оюндар абдан натыйжалуу өнүктүрөт. Мындай оюндар баланы керек маалыматтар, билимдер, билгичтиктер менен камсыз кылат, алардын таанып-билүү жана акыл жагынан өсүүсүнө көмөк көрсөтөт.

Кабыл алуу өзгөчөлүктөрү.

Бул куракта кабыл алуу көбүнчө предметти тааныганга, форманы жана түстү тааныганга келип такалат. Балдар объектилерди бүтүн нерсе катары кабыл алат, бөлүктөрдү начар кабыл алат, аларды өз ара байланыштырбайт, б.а. кабыл алынып жаткан касиеттерди системалуу талдоо балдарда кыйынчылыкты жаратат. Объектилерди, алардын касиеттерин толук кандуу кабыл алуу үчүн балдарга аларды ичинен талдап көргөнгө (изилдөө, салыштыруу, ченөө, өзгөртүү, сыпаттоо ж.б.) мүмкүнчүлүк берүү керек. Балдар конкреттүү тажрыйбада, сенсордук талдоочуларды – жыттоо, даамдоо, угуу жана денесинин кыймылын кошкон оюндардын жана ыкмалардын жардамында жакшы окушат. Дүйнө кандай түзүлгөнү тууралуу өзүнүн билимин тизмекке келтирүү үчүн балдарга көп сенсордук тажрыйба алуу талап кылынат. Балдарга ошондой эле дүйнө менен өз ара байланыштын символикалык (сөздүк-көп) ыкмаларына өтүү үчүн өзүнүн аракетин сөз (кеп) менен коштоосу керек болот.

Ой жүгүртүү өзгөчөлүктөрү.

6–7 жашта балдар татаал эмес себеп-натыйжа байланышын аныктаганга, өзгөчө, көрсөтмө материалдарды пайдаланганда жөндөмдүү. Балдарды жөнөкөй маселелерде акыл калчап жыйынтык чыгарганга үйрөтүүгө болот. Бул курактагы балдарда оюн учурунда ал жагдайдан сыртка чыгып кетүү жөндөмү пайда болот. Бирок жаңы мүмкүнчүлүктөр пайда болгонуна карабастан, ой жүгүртүүдө жетиле электиктин көп белгилери сакталат, муну балдарга жаңы материалды берип жатканда эстен чыгарууга болбойт. Ошентип, көрсөтмө-образдуу ой жүгүртүү мурункудай эле өнүгүүнүн төмөнкү

деңгээлинде болот, көрсөтмө-аракеттүү ой жүгүртүү басымдуулук кыла берет. Демек, балдар менен иштөөдө практикалык ишмердикке көбүрөөк басым жасоо керек.

Эс тутум өзгөчөлүктөрү.

6–7 жаштагы балдарда эс-тутумдун жетектөөчү тиби болуп эрксиз (непроизвольная) эс-тутум (өзгөчө аракетти же кошумча ыкмаларды талап кылбаган материалды түз кабыл алуу жана эстеп калуу) кала берет. Бирок эстеп калуу процесси сырткы таянычтарды, мисалы, схемаларды, карточкаларды пайдалануу менен ишке ашышы мүмкүн. Эстеп калуу процессине материалды аныктоо, системалаштыруу, жыйынтыктоо таасир эте баштайт, буларды педагог балдарга жаңы материалды түшүндүрүүдө жана өтүлгөндү кайталоодо пайдалануу керек. Бул куракта балдарда тексттерди жаттоо, терминдерди, белгилерди, аңгемелердин мазмунун эстеп калуу, берилген сөздөр боюнча аңгемелерди түзүү, эстеп калганы боюнча сүрөт тартуу, мурда жатталган же өтүлгөн материалды эске тутуу жана ой жүгүртүү процесстерин көзөмөлдөө жөндөмү калыптана баштарын белгилеп кетүү керек.

Көңүл буруу өзгөчөлүктөрү.

6–7 жаштагы балдарды окутуунун башында эрксиз көңүл буруу басымдуулук кылат, андыктан көңүлдү топтоо жөндөмү аткарып жаткан иштин канчалык алар үчүн кызыктуу болгондугу менен түздөн-түз байланышта. Балдар канчалык активдүү ишмердикке тартылса, ошончолук көңүл буруу туруктуу болот. Бул курактык категориядагы балдар активдүү көңүл бурууну 20–25 мүнөттөн ашык кармап тура алышпайт, ушунча убакыттан кийин ишмердиктин түрүн өзгөртүү зарыл. Педагогдун монологу, б.а. маалыматты пассивдүү кабыл алуу учурунда балдардын көңүлүн кармап туруу баарынан кыйынгатурат. Ишмердиктин бул түрүндө убакыттын жеткен чеги – 5 мүнөт, монологу диалогто алмаштыруу аркылуу бул убакытты узартууга болот. 6–7 жаштагы балдар үчүн тапшырманы түзүп жатып, көңүл буруунун көлөмү дагы да анча чоң эмес экенин – болгону 7–8 предмет, 2–3 объект экендигин эстен чыгарууга болбойт. Демек, балдар менен ишти уюштуруп жатканда абдан натыйжалуу жардам – кадам боюнча башкаруу, кыска жана так көрсөтмөлөрдү берүү. Топто иштерди уюштурууда бул курактагы балдардын көңүл буруусун бөлүштүрүү деңгээли абдан төмөн, демек, алар ишмердиктин эки түрүн бир мезгилде аткара албай тургандыгын эстен чыгарбоо маанилүү. Ушул себептен тапшырманы аткарып бүтпөй туруп, балдар аны да аткарууну улантып, жаңы тапшырмага кайра түшүндүрмөнү да уга бере алышпайт. Мындай жагдайда топтогу иштин темпин синхрондоштуруу ыкмасын пайдалануу менен тапшырманын башталышын жана аягын так белгилөө керек.

Кыялдануу өзгөчөлүктөрү.

6–7 жаштагы балдардын кыялдануусун өстүрүү алардын интеллектуалдык өсүүсүнөн алда канча жогору болот, анткени ал ой жүгүртүүгө караганда бир топ мурда башталат. Баланын кыялдануусу көптөгөн образдар менен толукталган, алар сырттан кызыктыруу

аз болгондугуна карабастан, болушунча жеңип ишке ашат. Бул жагдайды эске алуу менен, ошондой эле алты жаштагыларда жеңгө салуу кызматы али жетишерлик калыптанбаганын эске алуу менен, мисалы, көрсөтмө куралды пайдаланууда аны ченем менен пайдалануу зарылдыгы тууралуу жыйынтык чыгарууга болот. Эгерде материалда көптөгөн кошумча түшүндүрмөлөр болсо, өзгөчө ачык, эмоционалдуу бөлүктөр болсо, анда бул балдарды тапшырманын маңызынан алаксытып кетет. Педагог балдарды интеллектуалдык жактан өстүрүүнү уюштурууга чыгармачылык менен мамиле кылышы абзел, ал окутууну кызыктуу жана мазмундуу кылат.

Социалдык-эмоционалдык өсүү

6–7 жаш курактагы балдар үчүн жаңы турмуштук көз караш абдан маанилүү, бул мектепке даярдануу менен байланыштуу. Жаңы социалдык шартка («Мектеп – баланын турмушундагы жаңы баскыч») ийгиликтүү ыңгайлашуу үчүн балага чоң адамдардын – педагогдун, ата-энелердин жардамы зарыл. Балдар бул жаңы шартты кабыл алышат жана мектеп – жаңы теңтуштар, чоң адамдар менен жолугушуу, алар менен жаңы мамилелерди түзүү экендигин аңдап сезишет.

6–7 жаштагы балдарда чоң адамдар жана теңтуштары менен мамиле кылуунун мүнөзү сапаттуу түрдө өзгөрөт: өзүнүн инсанын аңдап-сезүү пайда болот; башка адамдардын арасында өзүнүн ордун табуу, алар үчүн пайдалуу болуу аракети жасалат; олуттуу иштерге, бир нерсе менен алектенүүгө, чоң адамдардын тапшырмасын аткарууга кызыгуу жаралат; пикирлешүү үчүн теңтуштарды тандай баштайт; достук мамилелерди жаратууга кызыгуу артат.

6–7 жаштагы баланын социалдык статусунун көрүнүү чөйрөсү оюн болуп кала берет, так ушул оюнда баланын биргелешкен ишмердикке, кызматташууга болгон кызыгуусу, теңтуштарынын кызыкчылыктарын эске ала билүүсү жана ага ынтылуусу көрүнөт. Чоң адамдар жана теңтуштары алардын жүрүм-турумуна берген баанын негизинде аларда өзүн өзү аңдап-сезүү жана өзүн өзү баалоо жаралат.

Баланын чоң адамдар менен пикирлешүүсүнүн басымдуулук кылган формасы инсандык өз ара мамиле болуп калат, ал өз ара түшүнүшүүгө, чоң адамдан өзүнүн инсанынын сапаттарына жана касиеттерине баа алганга багытталат. Педагог балдарга кам көрүү, жакшы көрүү менен мамиле кылып, пикирлешүүдөн эмоционалдык канааттануу алганын көрсөтүшү абзел, анын күтүүсү өсүүнүн жана окуунун милдеттерине дал келиши зарыл.

Педагог балдардын күчтүү жактарына таянып, ар бир баланы окууга жана өсүүгө кызыктырып, ар бир баланын эмоционалдык жана социалдык чөйрөдөгү өсүүдөгү муктаждыктарын эске алып, алар менен жекече өз ара мамиле кылат. Педагог балдарга тандаганга жана бул тандоо ишке ашып, башкалар (теңтуштары, педагогдор, ата-энелер) аны таанышы үчүн кам көргөнгө мүмкүнчүлүк берет. Педагогдун бала менен аны урматтоо аркылуу түзүлгөн өз ара мамилеси балада демилгенин, өз алдынчалуулуктун, өзүнө ишенүүнүн жана лидердиктин өсүүсүнө шарт түзөт.

Балдар өзүн көрсөткөнгө болушунча көп күбөлөрдү тартуу үчүн көп учурда көңүлдү өзүнө бурдурат. Кээде терс көңүл буруу таптакыр көңүл бурбай койгонго караганда маанилүү болот, ошондуктан бала чоң адамдардын көңүлүн «начар» иштери менен да бурушу мүмкүн. Педагогдун милдети жекече мамиледе баланын оң эмоционалдык абалын колдоо болуп саналат.

6–7 жаштагы балдар чоңдорго абдан окшош болгусу келишет, андыктан алар «чоңдорду» туурап ойношот, ал эми активдүүлүк борборлорунда жана бош убакытта сунушталган социалдык оюндар оюн ишмердигинин негизи болуп калат. Мындай оюндар учурунда педагог балдардын аракетин сюжетти өнүктүрүүгө багыттайт жана социалдык көндүмдөрдү, жүрүм-турум эрежелерин калыптандырууга көмөк көрсөтөт.

Чыгармачыл жана эстетикалык өсүү

Чыгармачыл өсүү – комплекстүү түшүнүктү билдирет, ага ачылыштарга умтулуу; таанып-билүү; активдүүлүк; демилгелүүлүк; таанып-билүүгө умтулуу; кадимки кубулуштардан жана буюмдардан стандарттуу эмес нерселерди табуу; акылдын жандуулугу; ойлоп табуу жана бир нерсе ачуу; элестетүү эркиндиги; фантазия; интуиция; алынган билимди жана тажрыйбаны практикада пайдалануу сыяктуулар кирет.

Чыгармачылык балдарга эмоцияларын, жекечелигин, курчап турган дүйнөнү түшүнөрүн билгенге, өзүнө болгон ишенимди жаратканга, өзүн көрсөткөнгө жана кызматташууга жөндөмдүү экендигин билдиргенге мүмкүнчүлүк берет. 6–7 жаштагы балдардын чыгармачыл жөндөмүн жана ойлоп табуу көндүмдөрүн айрым учурларда гана эмес, дайыма жана бардык жерде өнүктүрүү керек. Чоң адамдар анын өнүгүүсү үчүн шарт түзгөн чөйрөнү жаратуусу керек: аны куралдар (боёктор, пластилин, конструктор ж.б.) менен камсыздоо, ийгилиги жана чыдамкайлыгы үчүн мактоо, акылга сыярлык чекте кыялдануусуна мүмкүнчүлүк берүү жана анын чыгармачыл активдүүлүгүнө тоскоолдук кылбоо керек.

6–7 жаш балдарда туруктуу кызыгуу, эмоционалдык-эстетикалык сезим жана табит, баалоо, түрдүү предметтерден жана табигый, социалдык мүнөздөгү кубулуштардан эстетикалык кооздукту бөлүп, ой калчоо өнүгүп калган болот. Балдарда курчап турган дүйнөнү, жаратылышты, көркөм искусство чыгармаларын, музыканы, бийди эстетикалык кабыл алуу калыптанат, көркөм каармандардын таасирине эмоционалдык жооп кыла билүү өнүгөт. Балдар көркөм кептик ишмердикке: көркөм чыгармаларды окуганга, тексттерди жаттаганга, кайра айтканга, аңгемелерди түзгөнгө кызыга баштайт.

Көркөм өнөр ишмердиги сейилдөө, оюн, саякаттоо жана сабак учурунда курчап турган чөйрөнү байкай билүүгө негизделет. Көркөм өнөр ишмердиги көндүмдөрүн калыптандырууда тоо, токой, деңиз пейзаждары, жаныбарлар дүйнөсү, адамдардын эмгеги, элдик кол өнөрчүлүк искусствосунун предметтери тартылган китептердин сүрөттөрүн, картиналарды, журналдарды, календарларды кароого жана оозеки сыпаттоого олуттуу орун берилет. Көркөм өнөр ишмердигиндеги көркөмдүүлүктүн негизги каражаттарынын бири түс болуп саналат, бул курактагы балдар түскө, түстөрдүн айкалышына көңүл буруп калган болот. Ошондой эле алар көркөм өнөр ишмердигинин кайсы бир түрүнө

– сүрөт тартуу, ийлеп чаптоо, аппликацияга жөндөмдүү экендиги көрүнө баштайт, алардын сүрөттөрүнүн тематикасы кеңеет.

Окутуу процессинде көркөм материалдарды жана иллюстрацияларды туура тандоо абзел, балдарга алардагы элестин тактыгын, түстүн байлыгын, аткаруу техникасын көрсөтүүгө болот. Балдардын чыгармачылыкка, сүрөттөгү, ийлеп чаптоодогу, аппликациядагы образдын көркөмдүүлүгүнө, сюжетти байытууга, улантууга болгон ынтызарлыгын колдоо керек, ошондой эле курчап турган дүйнөнү сенсордук кабыл алууга (мисалы, түстөрдү аралаштырып, жаңы түстү алуу) кызыктыруу зарыл.

6–7 жаштагы балдардын өз алдынча көркөм ишмердиги да өнүгөт, ал биринчи кезекте, көркөм адабий чыгармаларды жана искусствонун башка түрлөрүн (живопись, скульптура, музыка, бий ж.б.) кабыл алуу менен байланышкан аракеттердин жыйындысын билдирет. Балдарды өз алдынчалуу аракетке түрдүү себептер кызыктырат: көргөн (уккан) чыгармага кызыгуу, жаңы бир нерсени үйрөнүүгө кызыгуу.

6-7 жаштагы балдарда музыкага кызыгуу жогору болот. Аларда музыкалык ишмердиктин тигил же бул түрүнө артыкчылык берүү гана калыптанбастан, анын түрдүү тараптарына тандап мамиле кылуу жаралат. Балдар чыгармага жөнөкөй баа бере алышат, «көңүлдүү же кайгылуу мелодия, тез же жай бий» экендигин аныкташат, жазуучу, акын, сүрөтчү, музыкант деген кесиптер тууралуу түшүнүктөрү болот. Көркөм ишмердик сабактары баланын сенсордук-мотордук функцияларын өнүктүрүүгө, колду жазууга даярдоо билгичтиктерин жана көндүмдөрүн калыптандырууга натыйжалуу таасир этет. Балдардын жамааттык ишмердиги катарында сабактарды уюштуруу (мисалы, жалпы сүрөттү жаратуу) балдарда жамааттык сезимди, өз ара жардам берүүнү жана колдоону тарбиялайт, командада иштөй билүүнү калыптандырат жана биргелешкен окуу ишмердигин өнүктүрөт.

III бөлүм. Балдарды 6 жаштан мектепке даярдоодо окуу процессин уюштурууга карата жалпы талаптар

Даярдоо класстарында билим берүү процессин уюштуруу Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» мыйзамынын, Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» мыйзамынын, «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды кароо» мамлекеттик стандартынын, Билим берүүнү 2012–2020-жж. өнүктүрүү стратегиясынын, САНПиНдин, Мектепке чейинки билим берүү уюмдары жөнүндө типтүү жобонун, мектептин уставынын жана башка бир катар башка документтердин негизинде курулат. Мындан улам:

1. Балдарды мектепке даярдоо класстарынын/тайпаларынын ишмердигин жалпы башкарууну мектептин директору ишке ашырат, окуу процессин уюштуруу анын окуу-тарбия иштери (ОТИ) боюнча орун басарына жүктөлгөн;

2. Негизги билим берүү иши, балдардын ден соолугун коргоо жана чыңдоо балдарды мектепке даярдоо классындагы/тайпасындагы педагогго жүктөлөт. Бул класстагы/тайпадагы педагог болуп кесиптик билими бар жана билим өркүндөтүү курстарынан атайын даярдоодон өткөн жак дайындалат;
3. Директор орун басарлары менен биргеликте балдарды мектепке даярдоо классындагы/тайпасынын педагогдун ишмердигине көзөмөл жүргүзөт, анын ичинде сабактарга катышуу жана тарбиялык иш-чаралар аркылуу көзөмөлдүк кылат;
4. Балдарды мектепке даярдоо классындагы/тайпасындагы окуу планы, сабактардын күн тизмеги (расписаниеси), күн тартиби бир балага карата жол берилген эң көп окуу жүктөмүн – беш күндүк окуу жумасында 15 саатты сактоону эске алуу менен түзүлөт;
5. Окуу план Кыргыз Республикасынын билим берүү системасынын иштешин жөнгө салган ченемдик жана укуктук документтерди эске алуу менен түзүлөт;
6. Балдарды мектепке даярдоо класстары/тайпалары атайын иштелип чыккан «Наристе» программасы, усулдук материалдардын, колдонмолордун, сунуштардын топтому менен иштейт;
7. Жогорку турган билим берүүнү башкаруу органы бекиткен мектептин уставы.

Педагогдордун ишмердигине талаптар:

- 6 жаштагы балдардын жекече өзгөчөлүктөрүн жана мүмкүнчүлүктөрүн эсепке алуу;
- баланы, процессти жана анын ишмердигинин жыйынтыктарын урматтоо;
- сабактарды иштөл чыгууга комплекстүү мамиле;
- сабактардын системалуулугу жана ырааттуулугу;
- мазмундун жана сабактарды өткөрүү формаларынын көп түрдүүлүгү;
- көрсөтмөлүүлүктү пайдалануу;
- балдар менен биргеликте эрежелерди (оюн ишмердигинин алкагында) талкуулоо жана орнотуу.

Педагог мектепке даярдоо классындагы/тайпасындагы балдардын жүрүм-турум эрежелерин аныктоодо акылга сыярлык чектөөлөрдү киргизе алат. Ал балдарга өзүн кандайча алып жүрүүнү түшүндүрөт, болбосо, болуучу жүрүм-турумдун кесепеттерине, ошондой эле ынактык жүрүм-турум башка балдар, чоң адамдар менен өз ара оң мамиле түзгөнгө, карама-каршылыктарды чечкенге жардам берерине көңүлдү бурат.

5 жаштагы балдардын окуусуна карата зарыл талаптар:

- окуунун жеткиликтүүлүгү;
- өстүрүүчү оюндар жана көнүгүүлөр аркылуу чыгармачылык жөндөмдү өстүрүү;
- тапкычтыкка карата логикалык тапшырмаларды (6 жаштагы балдардын курагына туура келген) чече билүү аркылуу логикалык ой жүгүртүүнү өстүрүү;
- классификациялоо (мисалы: предметтердин топторун белгилери боюнча), ошондой эле жалпылоо жана конкреттештирүү ыкмаларын пайдалануу аркылуу салыштыруунун негизинде ой жүгүртүү операцияларын жасай алуу;
- балдардын изилдөө, издөө жана куруу мүмкүнчүлүктөрүн жана кызыкчылыктарын өстүрүү.

Сабактарды өткөрүүнүн милдеттүү шарттары:

- коопсуз жана ден соолукту сактоочу чөйрө;
- билим берүү процессинде оюндарды, оюн ыкмаларын, оюн көнүгүүлөрүн пайдалануу;
- ишмердиктин түрүн алмаштыруу жана көзөктөштирүү;
- ар бир баланын жеке жетишкендиктерине оң баа берүү;
- балдар менен иштөөнүн топтук жана жекече формаларын пайдалануу;
- бүтүндөй топ (ар бир бала) менен өз ара мамиле жана жекече иштер;
- физминуткаларды жана динамикалуу тыныгууларды сөзсүз түрдө пайдалануу;
- балдардын ишмердигине байкоо жүргүзүү;
- жол берилген окуу жүктөмүнүн ченемин сактоо.

Үй-бүлө менен иштөө

Ата-энелер менен байланыш окутуунун бардык мезгилинде ишке ашат. Жыл ичинде катчы ата-энелер чогулушу бир нече жолу өткөрүлөт, балдардын жетишкендиктери талкууланат, ата-энелерге үйдө балдарга шарт түзүү жана үй шартында өстүрүүчү оюн ыкмаларын пайдалануу боюнча сунуштар берилет. Педагог ата-энелерди жана үй-бүлө мүчөлөрүн окуу-тарбиялоо процессине катышуу үчүн класска/тайпага чакыра алат. Класска/тайпага ата-энелер үчүн стенддер, плакаттар, балдардын жасаган буюмдары жана сүрөттөрү илинет, бурч уюштурулат. Бакчага/мектепке келген ата-энелерге аларды окуу процессине катышууга багыттаган жазуу түрүндөгү маалыматтар берилет.

Педагог ар бир балага портфолио уюштурат, анда баланын иштеринин үлгүлөрү жана жазуу түрүндөгү маалыматтар сакталат. Үй менен мектептин ортосундагы байланышты колдоо үчүн каттарды жазат. Ата-энелерге күндөлүк болуп жаткан окуялар жана баланын денелик же эмоционалдык абалындагы өзгөрүүлөр тууралуу билдирет.

IV бөлүм. Балдарды 6 жаштан мектепке даярдоо үчүн окуу планы

«Наристе» программасынын окуу планы беш компетенцияга негизделет:

1. *Социалдык-эмоционалдык компетенттүүлүк* балага социалдык-ыңгайлашууга, оң жүрүм-турумга жана социумда мамиле кылганга жөндөмдүү чыгармачыл инсан болгонго, кыргыздардын жана Кыргызстанда жашаган башка элдердин этно-маданий баалуулуктарын түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет;
2. *Ден соолукту сактоо компетенттүүлүгү* балага өзүнүн ден соолугу; жеке гигиенасы үчүн кам көргөнгө; турмуш тиричилик коопсуздук эрежелерин сактоого; кыймылдуу көндүмдөргө ээ болгонго жардам берет;
3. *Коммуникативдик-тилдик компетенттүүлүк* эне тилинде жана башка тилдерде оозеки пикирлешүүдө жана өз ара мамиледе оозеки байланыштын түрдүү каражаттарын пайдаланганга мүмкүнчүлүк берет;
4. *Таанып-билүү компетенттүүлүгү* 6 жаштагы балага курчап турган дүйнөнү таанып- билүүнүн табигый-илимий ыкмасына кызыгууга түртөт; талдап, баалап, акыл калчап жыйынтык чыгара алууга; математика, сабат ачуу, эне тил боюнча билимдерге ээ болгонго; алынган билимдерди жана маалыматтарды пайдаланганга шарт түзөт;
5. *Чыгармачылык компетенттүүлүк* балада буларды өнүктүргөнгө мүмкүнчүлүк берет: живопись, скульптура, музыка, элдик кол өнөрчүлүк искусствосу тууралуу билимдердин негиздерине кызыгууга; көркөм чыгармага, элдик чыгармачылыкка карата өзүнүн мамилесин билдиргенге; өзүнүн жеке көркөм үлгүлөрүн жаратканга; түрдүү көркөм каражаттарды пайдаланганга, майда булчуңдарды өстүрүүчү кызматтарды, сенсордук талдоону жана жазуу көндүмдөрүн өнүктүргөнгө жардам берет.

Окуу планы бул курактык категория үчүн окуу материалынын татаалдыгын жана окуу материалын өздөштүрүүнүн «жөнөкөйдөн – татаалга» принцибин эске алуу менен түзүлгөн. Планды түзүүдө өтүлгөн материалды кайталоо; алынган билимдерди жана көндүмдөрдү ишмердиктин түрдүү түрлөрүндө (сейилдөө, байкоо жүргүзүү, оюндар, көркөм-кептик жана өз алдынча ишмердик ж.б.) бекемдөө; балдарга (эгерде класста бар болсо, ДМЧ (ден соолук мүмкүнчүлүгү чектелген) балдарга да сөзсүз түрдө жекече жардам берүү мүмкүнчүлүгү эске алынган.

стандарты.

Жылдык программанын окуу планы (экинчи вариант)

№	Предметтик чөйрөлөр	Сааттардын (сабактардын) саны		
		жума	ай	окуу жылы
1	Дене өстүрүү	2	8	64
2	Айлана чөйрө менен тааныштыруу	1	4	32
3	Кеп өстүрүү жана көркөм адабият	2	8	64
4	Сабат ачуу	3	12	96
5	Жөнөкөй математикалык түшүнүктөрдү калыптандыруу (ЖМТК). Конструкциялоо.	3	12	96
6	Ийлеп чаптоо/ Апликация	1	4	32
7	Сүрөт тартуу	1	4	32
8	Экинчи тил (кыргыз тили/орус тили)	2	8	64
Бардык сааттар (сабактар):		15	60	480

Эскертүү:

1. Бир академиялык саат (сабак) 35 мүнөттү түзөт;
2. Сабактардын саны жумасына 15тен ашпайт;
3. Физминутка 3 мүнөттөн ашпайт жана сабактын негизги убактысына кире (35 мүнөт).

Негиз: «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды кароо» КР мамлекеттик окуу стандарты.